

Урок правознавства повинен задовольняти низку організаційних, дидактичних, психологічних, етичних, виховних, санітарно-гігієнічних вимог, однак, сьогодні на перший план виходять вимоги щодо реалізації на уроці діяльнісного і компетентнісного підходів.

Оптимальним, на наш погляд, є поділ уроків правознавства за дидактичною метою на такі типи: урок вивчення нового матеріалу; урок застосування знань і формування; урок узагальнення і систематизації знань і вмінь; урок контролю і корекції знань і вмінь; комбінований урок. Кожний з них спрямований на формування певної правової компетенції як складової правової предметної компетентності. З огляду на це, можна виділити: урок формування когнітивної компетенції, урок формування практичної компетенції, урок формування аксіологічної компетенції, урок формування цілісної правової предметної компетентності.

Актуальними формами організації навчання правознавства є практичне заняття та інтерактивний урок. Саме вони якнайповніше сприяють підготовці загальноосвітньою школою особистості, компетентної у правознавстві, такої, в якій сформовані практичні уміння і навички аналізувати, вирішувати та оцінювати конкретні життєві ситуації з позицій права. Перспективними у даному напрямку є подальші дослідження структури уроку правознавства різних типів та підготовки до уроку вчителя правознавства.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Андрусишин Б. І. Методика викладання шкільного курсу «Основи правознавства»: [підручник] / Андрусишин Б. І., Гуз А. М. – К.: Знання, 2008. – 301 с.
2. Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти. Затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2011 р. № 1392 // Офіційний вісник України. – 2012. – № 11.
3. Крапанева Е. М. Теория и методика обучения праву: Учеб. пособие. / Е.М. Крапанева. – Екатеринбург: Издат-во Рос. гос. проф.-пед. ун-та, 2010. – 166 с.
4. Кузьмінський А. І. Технологія і техніка шкільного уроку: навч. посіб. / А.І. Кузьмінський, С.В. Омеляненко. – К.: Знання, 2010. – 335 с.
5. Основи правознавства. Програма для загальноосвітніх навчальних закладів. 9 кл. [Електронний ресурс] // Режим доступу: www.mon.gov.ua/images/files/.../pravo.doc
6. Певцова Е. А. Теория и методика обучения праву: [учебник для студентов высших учебных заведений] / Певцова Е. А. – М.: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2003. – 400 с.
7. Пометун О. Правознавство. Практичний курс: метод. посіб. для вчителів загальноосвіт. шк., які викладають курс у 9-му кл. / Пометун О., Ремех Т., Пилипчатіна Л. – Київ: Логос, 2009. – 176 с.
8. Пометун О. І. Практичні заняття – нова форма організації навчання історії в основній школі / Пометун О. І., Гупан Н. М. // Анотовані результати науково-дослідної роботи Інституту педагогіки НАПН України за 2012 рік: наукове видання. – К.: Інститут педагогіки, 2013. – С. 197-198.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Рябовол Лілія Тарасівна – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри правознавства Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.

Тетяна ЧЕРНЕЦЬКА (Київ, Україна)

МОДЕЛЮВАННЯ УЧІННЯ «НАВЧАЮ САМ СЕБЕ» ЯК ОДНОГО ІЗ ВИДІВ АКТИВНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У НАВЧАЛЬНО-ДОСЛІДНИЦЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті розкриваються особливості організації учіння «навчаю сам себе». Виклад матеріалу здійснюється в контексті деталізації процесу організації навчально-дослідницької діяльності молодших школярів та з огляду на взаємодію полів діяльності вчителя й учнів в локальному освітньо-інформаційному просторі уроку.

Ключові слова: навчально-дослідницька діяльність, учіння, викладання, організація й управління навчально-дослідницькою діяльністю дітей.

The article describes the features of learning "teaching myself". The material is submitted in the context of the detailed process of teaching and research activities of junior students and given the interaction fields of teachers and students in local educational and informational space of the lesson.

Keywords: teaching and research activities, study, teaching, organization and management of teaching and research activities of children.

Постановка проблеми. Сучасне сприймання школи в контексті переосмислення самоцінності знань і самодостатності вчителя як єдиного джерела інформації має вияв, з одного боку, у функціонуванні навчального закладу як базового етапу освіченості, адаптації особистості до соціуму та самовизначення в житті, а з іншого, як установи з прогностичною відповіддю на виклики часу, котра функціонує як з урахуванням процесів, що поширюються в глобальному інформаційному просторі й глобально-локальних освітніх просторах і середовищах, так і установи, в якій організація навчання здійснюється з огляду на доцільність об'єднання в його змістово-процесуальних складових адаптивних і випереджально-пізнавальних функцій шкільної освіти та на необхідність задоволення актуальних і перспективних потреб учнів як активних суб'єктів процесу навчання.

Актуального звучання набуває процес реалізації компетентнісного підходу як освітньої інновації, за впровадження якої вноситься особистісний смисл в освітній процес, оскільки результати навчання набувають значущості як в самій системі освіти, так і поза її межами, а в якості освітнього результату

виступає не кількість засвоєної інформації, а загальна здатність і готовність до діяльності, що ґрунтується на знаннях і досвіді, набутих у процесі навчання й виховання. Фактично сформовані особистісні утворення учнів розглядаються як продукти процесів соціалізації, навчання, загальної професійної підготовки до виконання всього спектра життєвих функцій, особистісного становлення та фактора забезпечення спроможності до сприймання й задоволення індивідуальних і соціальних потреб.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Методологічні засади моделювання як особливого виду педагогічної діяльності висвітлено в роботах В. Буданова, А. Вербенець, О. Дахіна, А. Євтодюк, М. Катаєвої, І. Колесникової, Л. Красюк, В. Кременя, В. Кушніра, Є. Лодатка, Н. Масюкової, О. Савченко, С. Смірнова, А. Цимбалару та ін. Моделювальна діяльність педагогів у контексті проектування педагогічних технологій досліджувалась В. Беспальком, В. Кушніром, В. Сластьоніним та ін.

Мета написання статті – розкрити особливості організації учіння «навчаю сам себе»; різноаспектно охарактеризувати взаємодію полів діяльності вчителя й учнів в локальному освітньо-інформаційному просторі уроку; навести приклади запровадження матричного підходу до моделювання учіння «навчаю сам себе».

Виклад основного матеріалу. Навчально-дослідницьку діяльність молодших школярів можна змоделювати з використанням таких видів учіння як: «навчаю сам себе», «навчають мене», «навчаю інших» та учіння «у взаємонавчанні». Кожен із цих видів учіння має свій дидактичний інструментарій. Натомість спільним для них є те, що взаємодія полів діяльності вчителя й учня (учнів) здійснюється у локальному освітньо-інформаційному просторі уроку як у структурній складовій ієрархічно впорядкованої системи просторів і середовищ, що функціонує за реалізації процесу комунікації з дотриманням таких умов, як: наявність спільного для суб'єктів комунікативного простору та єдиної знакової системи комунікації; адекватне розуміння інформації, безпосереднього змісту окремих слів, фраз, вислову загалом; прямо не висловлених думок; оптимальне поєднання вербальних і невербальних засобів комунікації; попередження і подолання можливих комунікативних бар'єрів; врахування унікальних індивідуальностей суб'єктів комунікації, наявних у них комунікативних знань, умінь, навичок, досвіду, здібностей.

Далі детально розглянемо моделювання учіння «навчаю сам себе» та конкретизуємо процеси, які відбуваються в локальному освітньо-інформаційному просторі уроку. Вид учіння «навчаю сам себе» розглядається нами як індивідуальна форма здійснення навчально-дослідницької діяльності в цілому чи її окремої складової та характеризується різними рівнями складності й способами виконання дій у складі діяльності. Основу репродуктивно-наслідувального способу виконання дій визначає усвідомлене й самостійне відтворення знань та (чи) безпосереднє застосування набутих умінь і навичок для досягнення мети навчально-дослідницької діяльності. Для частково пошуково-виконавчого способу виконання дій характерним є розв'язання стандартних навчальних завдань із застосуванням інструктивних матеріалів та алгоритмів; застосування знань за зразком, включаючи нескладні варіанти їх різновидів; реалізація вміння добирати дії або виконувати просте перенесення вмінь. Творчий спосіб виконання дій як складових навчально-дослідницької діяльності може реалізовуватися шляхом: застосування нестандартного способу виконання навчально-дослідницької діяльності; використання засвоєних знань в нестандартних ситуаціях та для виконання завдань, що різняться глобальним характером, латентним підтекстом, креативною природою чи відкритим типом розв'язання тощо.

В узагальненому вигляді спосіб здійснення цього виду учіння можна описати таким чином: у складі навчально-дослідницької діяльності педагог виокремлює навчально-пізнавальне завдання (вправу, ситуацію, практичну роботу тощо) та пропонує учневі. Він, не взаємодіючи з іншими учнями та докладаючи тільки власні зусилля, виконує необхідні дії. Якщо навчально-дослідницька діяльність не потребує поетапного виконання, то зміст навчально-пізнавального завдання (вправи, ситуації, практичної роботи тощо) відповідає за обсягом змісту навчально-дослідницької діяльності в цілому.

Поширення інформації в локальному освітньо-інформаційному просторі уроку під час здійснення учіння «навчаю сам себе» можна описати в такий спосіб: педагог «наповнює» комунікативний простір класної кімнати інформацією, що розкриває суть завдання (вправи, ситуації, практичної роботи тощо), яке (яка) пропонується для виконання. У разі необхідності коментує його зміст або спосіб виконання, впроваджує попередньо дібраний дидактичний інструментарій (прийоми, засоби) для вмотивування учнів до пізнавальної активності й самостійності під час виконання дій. За потреби педагог може здійснювати індивідуальне консультування вихованців з метою включення механізмів пригадування необхідної інформації. Зазначене реалізується через «повернення» учня до локального освітньо-інформаційного простору уроку, на якому обговорювалася інформація, необхідна для виконання завдання. Наприклад, учитель може запропонувати учням пригадати алгоритм (правило, схему тощо), який (яку) вони склали на попередньому уроці під час проведення «мозкового штурму».

На результативність здійснення учіння «навчаю сам себе» впливає:

- достатній (високий) рівень сформованості в учня ключової компетентності вміння вчитися – визначати мету діяльності, послідовно виконувати завдання, здійснювати самоконтроль і самооцінювання;

- достатній (високий) рівень сформованості загальних навчально-дослідницьких умінь, зокрема: інтелектуально-творчих, перцептивно-інформаційних, організаційно-адаптаційних, рефлексивно-аналітичних;

- достатній (високий) рівень сформованості спеціальних навчально-дослідницьких умінь, а саме: елементарних і складних умінь практичного характеру та експериментальних умінь;

- наявність інтересу до змісту навчально-дослідницької діяльності;

- посильність і значущість для учня змісту діяльності;

- оптимальна кількість попередніх повторень;

- вияв оптимальної розумової працездатності та переживання стану функціонального збудження в момент виконання дій чи діяльності в цілому;

- добір прийомів педагогічного впливу на учня з урахуванням його індивідуальних особливостей, навчальних можливостей, індивідуальних нахилів;

- надання можливості самостійного вибору виду завдання.

В учінні «навчаю сам себе» діяльність учителя слід розглядати як поліфункціональну, тобто таку, що містить викладання та організацію й управління навчально-дослідницькою діяльністю учнів. Викладання полягає в пропонуванні варіантів завдань; запровадженні оптимально дібраних способів перевірки правильності їх виконання. Натомість вмотивування учня до активної та результативної діяльності є однією з домінуючих складових організації вчителем цього виду учіння.

Управління навчально-дослідницькою діяльністю учня у процесі здійснення учіння «навчаю сам себе» характеризується: циклічністю (виявляється в самоконтролі, самооцінюванні, безпосередньому або опосередкованому контролі з боку вчителя (перевірці за алгоритмом, шифром тощо); спрямованістю (індивідуальне консультування тих учнів, які виявили в цьому потребу); ручним виявом (стосується вербальної комунікації вчителя з учнем, у ході якої надається непряма допомога через постановку запитань, зміст яких стимулює до пригадування необхідної інформації).

Однією із важливих умов ефективного здійснення учіння «навчаю сам себе» є сформованість в учнів саморегуляції, яка включає в себе усвідомлення мети навчального завдання; створення загального плану виконання навчальних дій з урахуванням умов їх виконання; деталізацію та корекцію плану відповідно до проміжних результатів; самооцінку результату (порівняння з результатами інших учнів, з відповіддю у підручнику тощо); орієнтацію на зовнішню оцінку як показник успішності чи неуспішності навчально-дослідницької діяльності; планування наступних дій, самодіагностику учіння; самокорекцію; самопрогноз; контроль за виконанням дій.

Здійснення контролю полягає у співвідношенні виконання дій із заданим ззовні зразком і стосується у переважній більшості випадків кінцевих результатів. На переконання М.В. Савчина, найбільшою мотиваційною силою наділений поточний контроль, контроль за способом засвоєння. Здійснення такого контролю спонукає учня до з'ясування того, як виконується дія у кожний актуальний момент, які дії здійснено, що ще має бути зроблено. Одночасно відбувається й контроль якості дії, встановлюється відповідність заданим вимогам.

Важливими чинниками, які суттєво позначаються на результативності здійснення учіння «навчаю сам себе», є розуміння учнем запропонованої вчителем мети, сформованість вміння самостійно формулювати мету, визначити способи її досягнення та моделювати власну діяльність шляхом виокремлення значущих для реалізації мети умов, визначення послідовності окремих дій. Порівняння отриманого результату з метою свідчить про ефективність (неефективність) здійснення навчально-дослідницької діяльності: чи досягнута мета, в якій мірі (наскільки успішно); з яких причин не досягнута.

Учінням «навчаю сам себе» передбачено й здійснення учнем самооцінювання, яке може бути ретроспективним (оцінювання результатів своєї діяльності – добре чи погано я зробив) або прогностичним (оцінювання учнем власних можливостей – можу впоратися з цим завданням чи ні?).

Перебування учнів в учінні «навчаю сам себе» має супроводжуватися створенням умов, які вимагали б прийняття рішень, самостійної орієнтації в інформації, здатності до її відбору, вияву прогностуючих і виконавчих зусиль, опори на власну думку, формування вміння програмувати самостійну діяльність відповідно до мети, обирати способи й засоби її досягнення, визначати послідовність окремих дій, оцінювати кінцеві й проміжні результати своїх дій та коригувати їх за необхідності.

Прикладом реалізації матричного підходу до моделювання учіння «навчаю сам себе» можна вважати фрагменти уроків, у яких висвітлено лише деякі з можливих способів організації самостійної роботи учнів з підручником (див. таблиця 1) [1: 165-169].

Висновки. Акцентування уваги на моделюванні учіння «навчаю сам себе» дає можливість організувати навчально-дослідницьку діяльність молодших школярів з максимальною користю для розвитку кожної дитини.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Чернецька Т. І. Сучасний урок: теорія і практика моделювання : [навч. посібник] / Т. І. Чернецька. – К. : «Праймдрук», 2011. – 352 с.

Таблиця 1

Діяльність учителя (викладання)	Діяльність учнів (учіння)	Діяльність учителя (організація й управління навчально-дослідницькою діяльністю учнів)
<i>Перший спосіб організації самостійної роботи учнів з підручником</i>		
Самостійна робота з підручником: - Прочитайте текст та заповніть таблицю, яку ви бачите на слайді (дошці чи індивідуальній картці). - У разі, якщо після декількох спроб виконання завдання все ж таки викликає у вас певні утруднення, скористайтеся трафаретом. Наклавши його на попередньо прочитаний вами текст, матимете змогу в прорізах трафарету прочитати інформацію, яку необхідно записати в колонках таблиці.	Читання тексту. Самостійне або частково самостійне (з використанням трафарету) визначення інформації, яку необхідно занотувати у відповідних колонках таблиці. Здійснення записів у зошиті. Взаємоперевірка правильності виконання завдання здійснюється з опорою на зміст відповідей учнів.	Індивідуальне консультування учнів (за потреби). Стимулювання школярів, які одними з перших закінчили заповнення таблиці, до виконання ролі експертів. Останні перевіряють правильність виконання завдання у решти учнів класу.
<i>Другий спосіб організації самостійної роботи учнів з підручником</i>		
Самостійна робота з підручником: - Уважно прочитайте текст у підручнику та визначте опорні слова, які, на вашу думку, допоможуть запам'ятати зміст тексту.	Самостійне читання тексту в підручнику. Визначення опорних слів. Почергове озвучення учнями виділених слів. Обговорення змісту прочитаного.	Індивідуальне консультування учнів (за потреби). Стимулювання школярів до слухового зосередження на відповідях однокласників з метою уникнення повторів у називанні опорних слів. Залучення учнів до колективного складання схеми чи алгоритму з використанням опорних слів.
<i>Третій спосіб організації самостійної роботи учнів з підручником</i>		
Самостійна робота з підручником: - Прочитайте текст та підготуйте повідомлення за змістом прочитаного, скористайтеся для цього планом, записаним на дошці.	Самостійне виконання завдання. Презентація одним із учнів класу підготовленого повідомлення. Інші діти виконують роль експертів, які визначають правильність та повноту змісту повідомлення. У разі необхідності доповнюють або уточнюють висловлювання учня, посилаючись при цьому на зміст прочитаного.	Стимулювання учнів до чітких, логічних висловлювань, зміст яких відповідає пунктам плану. Зосередження уваги на новій для них інформації. Обговорення чи пропонування учням способу, за допомогою якого запам'ятати прочитану в підручнику інформацію буде значно легше і продуктивніше. Узагальнення міркувань учнів.
<i>Четвертий спосіб організації самостійної роботи учнів з підручником</i>		
Самостійна робота з підручником: - Прочитайте текст та підготуйте відповідь на запитання, записане на дошці.	Читання тексту в підручнику. Почергове озвучення відповіді на запитання. Визначення найбільш повного й точного висловлювання.	Звернення уваги учнів на спосіб виокремлення слів, що є відповіддю на запитання. Фронтальне опитування учнів за визначенням учителя.
<i>П'ятий спосіб організації самостійної роботи учнів з підручником</i>		
Самостійна робота з підручником: - Прочитайте текст у підручнику.	Читання тексту. Встановлення відповідності між власним висловлюванням	Фронтальне опитування здійснюється за бажанням учнів. Узагальнення міркувань шляхом

Знайдіть відповідь на питання, яке попередньо ви обговорювали, та визначте правильність і повноту ваших міркувань.	та змістом тексту. Обговорення прочитаного в контексті правильності / хибності міркувань; повної / часткової відповіді. Доповнення, уточнення в разі необхідності.	зображення на дошці схеми (запису алгоритму тощо).
<i>Шостий спосіб організації самостійної роботи учнів з підручником</i>		
Самостійна робота з підручником: - Прочитайте текст та заповніть колонки таблиці. Для цього із двох запропонованих на дошці варіантів таблиць оберіть ту, в колонки якої ви в змозі самостійно зробити необхідні записи.	Читання тексту. Вибір варіанта таблиці шляхом визначення готовності до здійснення необхідних записів у її колонках. Самостійне заповнення таблиці. Озвучення одним із учнів класу здійснених записів, доповнення або уточнення іншими.	Індивідуальне консультування учнів (за потреби). Пояснення способу оцінювання заповнення двох варіантів таблиць. Стимулювання учнів до слухового зосередження на відповідях однокласників з метою уникнення повторів у доповненнях. Узагальнення міркувань дітей.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Чернецька Тетяна Іванівна – докторант Інституту педагогіки Національної академії педагогічних наук України, кандидат педагогічних наук, доцент.

Ірина ЖАДЛЕНКО (Запоріжжя, Україна)

КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПІДХІД ЩОДО ПРОФЕСІЙНО ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ-ЛОГОПЕДІВ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

У статті розглянуто проблему практичної спрямованості навчального процесу випускників вищого навчального закладу. Проаналізовано шляхи ефективної практичної підготовки майбутніх вчителів-логопедів, які стануть не тільки носіями знань, а й організаторами продуктивної навчально-мовленнєвої діяльності.

Ключові слова: компетенції, компетентності, компетентнісний підхід, професійна діяльність, майбутні вчителі-логопеди, навчально-виховний процес, вища школа.

The article considers the problem of graduated students' practical orientation in the training process. The author analyzes the ways of effective practical training of future teachers-speech therapists who will not be only bearers of knowledge, but also organizers of productive training language activities.

Ключові слова: competence, competence based approach, profession, future teachers-speech therapists, educational process, high school.

Постановка проблеми. Дефініція вищої освіти містить критерії призначення та можливостей фахівця за відомою освітньої тетрадою (знання, вміння, навички, компетенції).

Реалізація змістових рівнів знань (декларативних, еkleктивних, базових, фундаментальних, енциклопедичних, творчих), умінь (ілюстративних, дедуктивних, екстенсивних, універсальних), навичок (імітаційних, адитивних, факультативних, адаптивних, акумуляційних), компетенцій (регулятивних, рефлексивних) спрямовує можливості майбутніх дефектологів на якісне виконання професійних обов'язків.

Визначальним компонентом навчальної підготовки, яка має на меті випуск сучасного спеціаліста, є безпосередній і взаємозацікавлений зв'язок коледжу Хортицького центру із соціальними партнерами: закладами освіти (дошкільними, загальноосвітніми, навчально-реабілітаційними центрами, школами-інтернатами), охорони здоров'я (будинком дитини), соціального захисту населення (будинками-інтернатами, територіальними центрами соціальної реабілітації дітей-інвалідів), на базі яких відбудеться професійне становлення випускників. В одних випадках для працедавця буде важливою кваліфікація, освітні знання, в інших – зацікавлення в робітнику, який в оптимальні терміни зможе допомогти дитині у виправленні мовленнєвого дефекту та попередженні вторинних відхилень. У першому випадку йдеться про знання, вміння та навички, сформованих у студентів, у другому – про їхню компетенцію та компетентність.

Отже, пріоритетними напрямками забезпечення високого рівня конкурентоспроможності вищих навчальних закладів є належний рівень теоретичного навчання та ефективна практична підготовка фахівців.